

Ur Sveriges politiska historia 1911–1917

Vardagstryck

National Library
of Sweden

Ur Sverges politiska historia 1911—1917.

VI. (Ev. VI och VII.)

1914 års riksdagsmannaval. — Hur en regering över partierna agiterade. — Försvarskom- promissen — Årets reformarbete.

Sedan ett försök att bilda en moderatliberal ministär De Geer misslyckats, autog landshövding Hj. Hammarskjöld uppdraget att ikläda sig ansvaret för borggårdspolitiken. Högerledarna, som lära ha velat mildra ordalagen i kungatalet, hade lika liten lust att ställa sig till förfogande nu som år 1906.

Manad av företrädarens exempel, tog hr Hammarskjöld det märkliga steget att i Andra kammaren uppläsa den nya regeringens program. Härav framgick att denna skulle bli en regering över partierna samt framlägga reformförslag i försvarsfrågan, som upptog åtskilliga av den avgångna regeringens idéer. Enligt talarens mening föreläge inte tillräckliga skäl till en strid om författningen och dess anda. I Första kammaren upplästes den nya regeringens program av utrikesministern Wallenberg. Den nya ministären, som erhållit namnet »borggårdsregeringen», fick ett skarpt mottagande av vänstern i båda kamrarna.

Den 5 mars upplöstes riksdagen och föreskrevos nya val till Andra kammaren för att sätta folket i stånd att säga sitt ord i de svävande frågorna.

Till valmännens prövning förelägo de utfärdade parti-programmen samt regeringens försvarsprogram. Det liberala manifestet manade folket till strid för självstyrelse och framstegsarbete, för det parlamentariska statsskickets trygghet. I ett upprop »till Sverges folk» krävde högern försvarsfrågans lösning »nu, ofördröjligen och i ett sammanhang». Huvudgrunderna i regeringens försvarsprogram voro: 340 dagars övningsstid för infanteriet, därav 250 dagars rekrytskola med början på hösten (den s. k. sammanhängande linjen) samt två divisioner nya pansarbåtar. I övrigt tillgodogjorde regeringen sig de så mycket klandrade försvarsberedningarnas arbete. Till allmänhetens kännedom meddelades även konungens förklaring att »varje önskan eller strävan i riktning av en personlig konungamakt varit, är och alltid skall bli för mig främmande».

Till valstriden rustade sig högern med anlitande av sina rika penningmedel och med en hänsynslöshet i agitationen, som slog alla förut nådda rekord här i landet. En fullständig lögn- och smädelsekampanj sattes i gång. »Förtalet fränst» blev partiets oskrivna lösen. I historien kommer 1914 att stå såsom ett av den svenska högerns mörkaste år, då den förlorade all besinning och smutskastade oförvitliga, plikt-trogna, land och folk nitiskt och skickligt tjänande män. Den skamlösa rörelsen ådagalade, hur djupt högerns kulturnivå sjunkit under de senare årtiondena.

Med samma obesvärade taktik som högern i övrigt gick hr Hammarskjöld fram. En dag överraskades allmänheten av ett meddelande, att hr Hammarskjöld, som till en början även övertagit lantförsvarsministerns taburett, avfordrat sin företrädare i detta ämbete, d:r D. Bergström, en betydelsefull hemlig handling, som denne skulle ha behållit vid sin avgång. Den demagogiska avsikten stack fram ur det märkliga tillvägagångssättet att offentliggöra saken. Snabbt följde emellertid straffet: den ifrågavarande handlingen — en tryckt bok, som innehades även av andra militära myndigheter — förvarades i ett av lantförsvarsdepartementets kassaskåp, till vilket expeditionschefen (icke Bergström) hade nycklarna. Resultatet blev således en stark blamage för den excellenten hr Hammarskjöld.

Ett annat högertrick blev lika komprometterande för vederbörande. Matematikern Mittag-Leffler, av vilken man kunnat vänta skarpare omdöme och större förmåga av självbehärskning, nedlät sig till att i ett tal inför stockholmsstudenter beskylla Karl Staaff för att under sin statsminister-tid ha behållit en hemlig handling av högsta vikt för landets försvar, i stället för att överlämna den till den designerade militären över befälhavaren. I sammanhang härmed riktades smädliga beskyllningar mot Staaff, som skildrades som en äventyrare och förrädare. Det var en egendomlig historia ur många synpunkter; icke minst besynnerligt föreföll det att den som »viktig» betecknade handlingen var känd av utom-

stående. Talet föranledde åtal mot Mittag-Leffler, men då Staaff ville bereda domstolen tillfälle att taga del av handlingen, vägrade regeringen bifalla hans därom gjorda hemställan — också en illustration till regeringens s. k. upphöjdhets över partierna. Staaff gick bort innan han hunnit få upprättelse på rättslig väg, men den kom honom till del i riksdagen. Vid studiet av handlingen fann 1915 års konstitutionsutskott inte det allra minsta skäl till anmärkning mot Staaff, så gärna än utskottets konservativa medlemmar hade velat inlåta sig på det företaget.

De under valstriden använda högermetoderna jämte påtryckningar med därav följande avfall framkallade en viss framgång för högern, men valen gävo vänsterpartierna alltså jämt en betydande majoritet i Andra kammaren. Folket i val hade alltså uttalat sig mot borggårdsregeringens program, som ej syntes kunna genomföras.

Då kom en mäktig hjälpare högern till undsättning: världskriget bröt ut och ställde den nya riksdagen, som sammanträtt den 18 maj, inför nödvändigheten att lösa försvarsfrågan i enighetens tecken. Högern, som alltid fört fosterländska talesätt på tungan, vägrade dock att vika från sina positioner, och det socialdemokratiska partiet, som hade sina tankar på den kommande valstriden, ville det inte heller. Dess chef ansåg dock försvarsfrågans lösning med hänsyn till världskrisen kunna bli »av vital betydelse» för Sverige och förklarade att även en på (liberala) eftergifter beroende lösning skulle milt bedömas. (Icke desto mindre tog han sig sedermera, under den nya valrörelsen, friheten att skarpt kritisera den liberala politiken, särskilt i militärfrågan.)

Sakens utgång berodde nu på de frisinnade, framför allt deras ledare, som nu visade att de förmådde sätta fäderneslandets intressen framför partiets och ådagalade att de voro mäktiga att handla högsinnat i motsats till andra partier. Staaff tog initiativet till och ansvaret för en uppgörelse med högern, så att försvarsfrågan löstes i huvudsaklig överensstämmelse med regeringsförslaget — ett annat resultat av den utkämpade valstriden än han själv och andra förut hade tänkt sig.

Det av liberaler skänkta understödet åt högerprogrammet klandrades starkt även inom det frisinnade lägret och blev inte utan inflytande på utfallet av de ordinarie andrakammarvalen i september. Socialdemokraterna gjorde härvid en del vinster på de frisinnades bekostnad, medan högern denna gång med nöd bevarade sin ställning från värvalet.

I en offentliggjord längre förklaring till landets frisinnade hade emellertid Staaff framlagt de för honom bestämmande skälen. I denna förklaring framhölls särskilt nödvändigheten att under en tid av faror för vårt land undanröja stridsämnen så att den hos folkets flertal existerande viljan att upprätthålla vår neutralitet skulle med samlad kraft kunna göra sig gällande mot allianspolitikens förespråkare. Staaff påpekade även med rätta, att förverkligandet i avsevärd mån av tre stora frisinnade önskemål: rättvisa i beskattningen, reformering av krigslagstiftningen och kontroll över militärväsendet (genom militieombudsmannen) väge tungt i vägskaalen, när det gällde att mäta vinst och förlust i den försvarspolitiska striden.

* * *

Under detta kritiska år sköts reformarbetet undan. På liberalt initiativ beslöts emellertid att bilda en fond å 300,000 kr. för främjande av nyodling i andra landsdelar än Norrland och Dalarne; att begära utredning om fideikommissen och förslag om ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden; att hemställa om allmän undersökning rörande statens för kolonisation tillgängliga, tjänliga marktillgångar inom de sex nordligaste länen m. m. Riksdagen godkände vidare omsider de frisinnades krav på åkarpslagens modifiering och folkskoleinspektionens omorganisation, på arvsskatt och skatt för gåva. Bland andra beslut märkes ett om införande av statsmonopol å tobakstillverkningen, beräknat att bereda staten en inkomstökning för år 1915 av 6 miljoner kronor.

Med anledning av världskriget beslöt riksdagen bemyndiga regeringen att till bestridande av kostnaderna för neutralitetsförsvaret förskjuta högst 50 miljoner kr., att vidtaga behövliga åtgärder för hindrande av oskälig prisstegring å livsmedel och andra varor, att för sjöfartens främjande tills vidare ikläda staten ansvar för krigsrisk för fartyg och last (sjöförsäkring mot krigsfara). Riksdagen beslöt vidare utgiva enkronesedlar, bevilja 5 milj. kr. till understöd åt arbetslösa, medgiva familjeunderstöd till inkallade värnpliktiga samt höja krigskreditiven till 30 milj. kronor.

Už štyrych polistika historia

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917

1911-1917